

KINNITATUD
VORMSI VALLAVOLIKOGU
2019. AASTA XX.XX
MÄÄRUSEGA NR. XX

VORMSI 2030

VORMSI VALLA ARENGUKAVA
AASTATEKS 2019-2030

JUULI 2019

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030	4
3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED	5
4. SEOSED MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA	5
5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED	7
6. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE	15
7. RISIKIJUHTIMINE	16
8. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS	18
LISA 1: TEGEVUSKAVA	LISA 33

Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2019	18
Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018	19
Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018	19
Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018	20
Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018	21
Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018	21
Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018	22
Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018	24
Graafik 9: Statistilisse profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018	25
Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016	25
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016	26
Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018	27
Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018	27
Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja saajate arv 2012-2017	28
Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018	28
Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018	31

1. SISSEJUHATUS

Vormsi on ainulaadne paik ja unikaalne saar Läänemeres. Siin kohtuvad imeline loodus, põnev ajalugu ja omanäolise kujunemislooga kultuuritraditsioonid. Vormsi valla arengu nurgakiviks on ühtehoidev, ettevõtlik ning oma pärandit ja elukeskkonda väärtustav kogukond.

Ajalooliselt on Vormsi huvitav ja omapärane Eesti väikesaar, mis erineb teistest saartest põliselanikkonna ja ühtse kultuurilise tausta puudumise tõttu. Kuni Teise maailmasõjani elasid Vormsi saarel rannarootslased, kellel oli oma keel, kultuur ja elulaad. 1934. aastal elas Vormsil 2393 rootslast ning 122 eestlast. Teise maailmasõja käigus vahetus saare elanikkond suures osas, kuna sõja käigus toimus rootslaste emigreerumine ja Vormsile asusid elama uued elanikud erinevatest Eestimaa paikadest. Uute elanike sissetulek saarele toimus ka 1960-ndatel ja 1970-ndatel aastatel.¹

Käesolev strateegia Vormsi 2030 on jätk Vormsi valla arengukavale aastateks 2011-2025. Arengukava koostamisel on lähtutud Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse nõuetest. Arengukava koostamisel osales ligikaudu 100 vallaelanikku, korraldati avalikke arutelusid ja kohtumisi eri huvigruppide esindajatega. Kõik dokumendi koostamisega seotud materjalid avaldati veebilehel www.vormsi2030.ee, mille kaudu oli võimalik elanikel saata täiendavaid kommentaare ja ettepanekuid.

¹ Vormsi valla arengukava 2011-2025

2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030

Vormsi on elujõulise ja ühtehoidva kogukonnaga ning parimat elukeskkonda pakkuv saar oma looduse, rahu ja turvalisusega - omanäoline saar Läänemeres.

Vormsi arengumudel visioonini jõudmiseks:

Eesmärk 1: Vormsi **looduskeskkond** on hoitud ja erinevate valdkondade arendamisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.

Eesmärk 2: Vormsil on võimalik omandada **kvaliteetset alus- ja põhiharidust**.

Eesmärk 3: Vormsil on soodsad tingimused **keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi** arenguks.

Eesmärk 4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad **transpordiühendused**.

Eesmärk 5: Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete **avalike teenuste** kättesaadavus.

Eesmärk 6: Vormsil tuntakse ja väärtustatakse oma **kultuuripärandit** ning saarel on vilgas **kultuurielu**.

Eesmärk 7: Tugev kogukond toetub **kaasavale juhtimisele** ja **omaalgatuse** toetamisele.

3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED

Kaasatus – Vormsi olulisim tugevus on tema inimesed ja ühtehoidev kogukond. Vormsi on piisavalt väike, et kaasata kaalukate otsuste langetamisel aruteludesse kõiki osapooli ja tagada vallajuhtimise läbipaistvus. Kohtumised vallarahvaga ja tihe infovahetus on regulaarsed ja avatud kõikidele huvilistele, kes soovivad saare arengusse panustada.

Tasakaalustatus – vormsilased mõistavad oma vastutust looduse, kultuuritraditsioonide ja kogukonna püsimise ees. Otsuste tegemisel kaalutakse nende mõju inimestele, loodusele ja kultuuripärandile, sest väikesel saarel võivad üksikud otsused omada pöördumatut mõju kogu ainulaadsele ökosüsteemile.

Järjepidevus ja uuenduslikkus – Vormsil teatakse, et traditsioonid ja innovatsioon ei ole vastandlikud, vaid üksteist toetavad. Saarel väärtustatakse unikaalset pärandit ja traditsioonilist elulaadi, samal ajal mõistetakse uute tehnoloogiate ja e-lahenduste olulisust, et pakkuda tänapäevaseid võimalusi keskustest eemal.

4. SEOSD MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA

2019. a jaanuaris kinnitati Lääne maakonna arengustrateegia 2035+. Vormsi arengukava koostamisel on võetud aluseks maakondlikus arengustrateegias toodud eesmärgid ning maakondliku dokumendi koostajad kasutasid omakorda sisendina Vormsi valla visiooni ja eesmäärke, mistõttu on kahe dokumendi ühisosa märkimisväärne. Alljärgnevalt on toodud olulisemad seosed kahe arengukava vahel.

Lääne maakondliku arengustrateegia eesmärgid	Vormsi valla arengukava eesmärgid
E1: Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.
E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.
E3: Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.	VISIOON: Vormsi on elujõulise ja ühtehoidva kogukonnaga ning parimat elukeskkonda pakkuv saar oma looduse, rahu ja turvalisusega - omanäoline saar Läänemeres.

E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.	E5: Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.
E5: Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust.	E2: Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.
E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.	E4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.	E4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.	E1: Vormsi looduskeskkond on hoitud ja erinevate valdkondade arendamisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.
E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks. E6: Vormsil tuntakse ja väärtustatakse kultuuripärandit ning saarel on vilgas kultuurielu.

5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED

Eesmärk 1: Vormsi looduskeskkond on hoitud ja erinevate valdkondade arendamisel lähtutakse ökoloogilise tasakaalu hoidmisest.

Vormsi looduskeskkonna kaitsmine ei ole eesmärk omaette, vaid kogu Vormsi arendamist läbiv küsimus ning valikute lähtekoht. Nii kavandamisel kui ka plaanide elluviimisel lähtutakse põhimõttest, et tegevustega kaasneks keskkonnale võimalikult väike kahjulik mõju. Väiksele kogukonnale mõjub keskkonnaseisundi halvenemine äärmiselt valusalt, mõjutades mitte ainult elukeskkonda, aga ka kultuuripärandi säilimist ja turismisektori elujõulisust. Igal inimesel, ettevõttel ja organisatsioonil on oma roll keskkonnavalase teadlikkuse tõstmisel ja säästliku eluviisi rakendamisel.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Elanike keskkonnavalase teadlikkus (elanike küsitluse alusel)
- Keskkonnavalaste projektide arv ja mahud
- Metsa raiemahtude muutus aastate lõikes

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 1.1. Keskkonnateadlikkuse tõstmine nii vormsilaste kui saare külaliste hulgas eesmärgiga vähendada ökoloogilist jalajälge. Koostöö turismiteenuste pakujatega turistide poolt saarele jäetava prügi hulga vähendamiseks. Koostöö kooliga keskkonnavalase teadlikkuse tõstmiseks ja väärtushinnangute kujundamiseks.
- 1.2. Valla teemaplaneeringuga maakasutamise planeerimine, valla üldplaneeringu uuendamine ning kokkulepete saavutamine maakasutuse põhimõtetes. Seista hea looduslike alade osatähtsuse säilimise eest ja teha endast kõik olenev, et metsa majandamine saarel oleks kestlik ning keskkonna ja kogukonna huve arvestav.
- 1.3. UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös teiste programmialasse kuuluvate omavalitsustega.² Tegevuste elluviimine vastavalt programmiala tegevuskavale.³

² Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

³ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-eesti-biosfaari-programmiala>

- 1.4. Jäätmemajanduse arendamine, sh prügi sorteerimise ja taaskasutuse võimaluste suurendamine, eesmärgiga vähendada elanike ja külaliste ökoloogilist jalajälge saare keskkonnale.
- 1.5. Metsade säästlik ja jätkusuutlik majandamine, metsaomanike teadlikkuse tõstmine lageraiete vähendamise eesmärgil. Teavitustöö kevadise metsa istutamiseks ja korrastustalgute korraldamiseks RMK ja erametsaomanikega.
- 1.6. Väärtuslike maastike säilitamine ja rohustikku kasvanud rannalade korrastamine.
- 1.7. Kraavisüsteemide korrastamise vajalikkusest ja võimalustest teavitamine, et vähendada üleujutustest tulenevaid negatiivseid mõjusid keskkonnale ja teedevõrgu olukorrale.
- 1.8. Kalade kudealade taastamisele kaasa aitamine.

Eesmärk 2: Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.

Vormsi kool on kogukonna kestlikkuse alustala. Kui kaob kool, lahkuvad saarelt ka noored pered lastega. Kooli olemasolust üksi ei piisa, vajalik on tagada pakutava hariduse kvaliteet ja mitmekülsus. Vormsi Lasteaed-Põhikooli missiooniks on olla parim paik õppimiseks, seda võimaldab kooli tihe sidumine saare ja kogukonnaga, kaasates koolielu arendamisel aktiivselt nii lapsevanemaid, vilistlasi kui ka saareelanikke. Tugeva hariduse tagavad targad ja motiveeritud õpetajad.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Õpilaste arv Vormsi Lasteaed-Põhikoolis
- Koolipersonali komplekteeritus
- Õpilaste, lapsevanemate ja kooli töötajate rahulolu

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 2.1. Kaasaegse õppijasõbraliku õpikeskkonna väljaarendamine, mis võimaldab igale lapsele individuaalselt võimetekohast õpet. Vajalike tugispetsialistide leidmine õppeprotsessi mitmekülgseks toetamiseks. Kaasaegsete info- ja kommunikatsioonivahendite kasutamine õppeprotsessis.

- 2.2. Vormsi looduse ja kultuuripärandi sidumine õppekavasse. Õpilaste kaasamine Vormsi koduloo uurimisse, selle jäädvustamisse ja edasiarendamisse.
- 2.3. Õpetajatele suunatud arendus- ja koolitustegevuste väljatöötamine ja elluviimine, asjatundliku haridusjuhtimise tagamine. Õpetajaid motiveeriva töökeskkonna kujundamine koolis.
- 2.4. Õpilaste spordi- ja huvialaringide töö soodustamine. Kaasaegsel tasemel õppetöö ja huvihariduse kindlustamine õppevahenditega. Sportimiseks mõeldud sise- ja välitingimuste parendamine.
- 2.5. Vormsi kool kui kogukonna haridusasutus - kooli ja kogukonna koostöö tihendamine, sh lapsevanemate, vilistlaste ja kogukonnaliikmete kaasamine kooliga seotud tegevustesse, koostööprojektide elluviimine kultuuriseltside ja muuseumitega.
- 2.6. Noorsootöö arendamine, noorte kaasamine noorsootöösse ja valla otsustusprotsessidesse. Noortele huvipakkuvate vaba aja veetmise võimaluste loomine erinevaid noorsootöö vorme ja võimalusi kasutades. Loodud noortetoa tegevuste jätkamine. Ettevõtlikkuse toetamine, et tulevikus saarele tagasi tulevad noored oskaksid ise töökohti luua. Noorte aktiivsuse toetamine valla projektifondi kaudu, kuhu ka eraisikutel oleks võimalik projekte kirjutada.
- 2.7. Täiskasvanuhariduse soodustamine ja koolituste korraldamise toetamine ning täiskasvanud õppijate tunnustamine.

Eesmärk 3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.

Valla roll ettevõtluse arendamisel on toetav ja soodustav. Valla eesmärk on luua tingimused, kus ettevõtjatel oleks lihtne töökohti luua ja loodusressursse säästlikult kasutavat majandustegevust edendada. Selleks on kriitilise tähtsusega vajaliku infrastruktuuri olemasolu, sh on Vormsis tagatud kiire ja stabiilne internetiühendus üle kogu saare, mis võimaldab saarel tegutseda kõrget lisandväärtust loovatel ettevõtjatel. Turism on Vormsi arengus võtmekohal, saarel pakutakse kvaliteetset turismiteenust. Ennekõike ootab Vormsi külla loodus- ja kultuurituriste, inimesi, kes hindavad vaikust ja rahu, mida saarel pakkuda on. Saarel tegutsevad ettevõtjad teevad omavahel tihedat koostööd, et pakkuda külalistele unustamatut kogemust,

sealjuures tehes seda säästlikult ja keskkonnateadlikult. Vormsit tuntakse kui eripärast ning keskkonnateadlikku sihtkohta.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Tööhõive ja keskmine palk
- Valla maksutulud
- Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
- Majutuskohdade ja ööbimiste arv
- Turismisektori müügitulu
- Küllastajate rahulolu pakutavate teenustega

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 3.1. Koostöös maakondliku arenduskeskusega ettevõtlusalaste koolituste korraldamine ja ettevõtlusalane nõustamine, keskkonnasõbralike ning innovaatiliste tehnoloogiate kasutamise soodustamine ettevõtluses.
- 3.2. Kohaliku mahetootmise ning omatoodete arendamise ja turundamise soodustamine. Lautrite ja väikesadamate rajamiseks planeeringute koostamine rannakalanduse arengu soodustamiseks.
- 3.3. Ühistulise tegevuse soodustamine Vormsi kogukonna, maa- ja metsaomanike hulgas.
- 3.4. Loomemajanduse ettevõtete arengu soodustamine, sh koostöö kultuuriorganisatsioonide ja turismiettevõtjatega, traditsioonidel põhineva käsitööettevõtluse soodustamine.
- 3.5. IT-sektori ja teiste kaugtööd võimaldavate tegevusalade arendamiseks soodsa keskkonna loomine.
- 3.6. Saare atraktiivseks muutmine kõigile, kes väärtustavad Vormsit sobiva tegevuspaigana (nt koostöötamiskeskus, kunstiresidentuurid jne).
- 3.7. Matkaradade, telkimis- ja laagrikohtade rajamine ja hooldamine.⁴ Vormsi avalike randade korrastamine ja avalike ujumiskohtade infrastruktuuri rajamine.
- 3.8. Koostöö tihendamine turismiga seotud osapoolte vahel, sh turismiettevõtted, kultuuritegijad, vallaasutused, erinevad teenusepakujad jt. Turismisektori ettevõtete poolt pakutava tootevaliku

⁴ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

laiendamise ja turistile suunatud tegevuses hooajalisuse vähendamise ning teenuste kvaliteedi tõstmise soodustamine.

- 3.9. Huvialaturismi (jätkusuutlikku jahiturismi, samuti kalaturismi, mereturismi, loodusturismi, sh linnuvaatlus) ja pereturismi laiendamise soodustamine, turundustegevuste elluviimine sihtrühmadele, eelkõige Vormsi kui loodusturismi sihtkoha turundamine, sh koostöös teiste väikesaartega.⁵
- 3.10. Turismimarsruutide koostamine, turismiinfrastruktuuri parendamine ja turismiobjektide kohta käiva teabe kättesaadavaks tegemine. Giidide koolitamise soodustamine
- 3.11. Vormsi mainekujundus, külastusvõimalustest ja kultuurisündmustest teabe kättesaadavuse parendamine meediakanalites, osalemine turismimesseidel ja teistel mainekujundusüritustel.

Eesmärk 4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.

Mitmekülgsed, turvalised ja paindlikud transpordilahendused on saareelanike jaoks elulise tähtsusega. Praamiliiklus peab toetama elu saarel. Kõike olulisem on tagada tipphooajal piisava üleveomahu olemasolu, mis võimaldaks liigelda nii kohalikel elanikel kui teenindada ettevõtjaid ja turiste. Pikas perspektiivis on eesmärgiks vähendada oluliselt saare autostumist. Vormsi on just paraja suurusega, et pakkuda külalistele alternatiivseid liikumisvõimalusi.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Praamide väljumiste ja kasutajate arv
- Vormsi elanike rahulolu transpordiühendustega
- Liiklusõnnetuste arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 4.1. Vormsilaste vajadustest lähtuva kvaliteetse ja paindliku praamiühenduse korraldamine saare ja mandri vahel. Seista riigiga läbirääkimistel praamiliikluse tihendamise ja kvaliteetse teenuse nõuete täitmise eest.

⁵ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

- 4.2. Koostöö Sviby sadama infrastruktuuri parendamiseks.
- 4.3. Autostumise vähendamine, saarel autovaba liikumise, sh jalgrattaliikluse soodustamine ja jalgrattateede võrgustiku arendamine. Koostöö liiklusohutuse tagamiseks Vormsil.
- 4.4. Koostöös osapooltega lahenduste leidmine raskeveokite liiklemise mõistlikuks korraldamiseks saarel, et vähendada koormust teedele, suurendada liiklusohutust ja reguleerida praamiveo mahte ennekõike turismihooajal.
- 4.5. Väikesadamate arendamise ja lautrikohtade renoveerimise soodustamine.⁶ Merekuultuuri võimaluste tutvustamine, täiendavate teenuste väljaarendamise soodustamine.
- 4.6. Lennuvälja korrashoid ja helikopteriplatsi juurdepääsuteede rajamine.

Eesmärk 5: Vormsilastele on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.

Sõltumata asukohast on kohaliku omavalitsuse kohustus tagada oma kodanikele avalike teenuste kättesaadavus vajalikus mahus ja kvaliteedis kogu elukaare ulatuses. Saarel peaks olema hea elada kõikidel inimestel, nii noortel kui vanadel. Vormsi saar on kvaliteetne paik elamiseks, siin on inimestele tagatud nii turvalisusega seotud kui ka sotsiaal- ja tervishoiuteenused.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Avalike teenuste, sh sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavus ja rahulolu teenuste kvaliteediga
- Kuritegude ja õnnetusjuhtumite arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 5.1. Päästevõimekuse tõhustamine ja tuletõrje veevõtukohtade rajamine.
- 5.2. Veevärgi ja –kanalisatsiooni arendamine,

⁶ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

- 5.3. Kohaliku soojamajanduse ja energiavarustatuse süsteemi täiustamine ja energiasäästu rakenduste laialdane kasutamine.
- 5.4. Jätkuv koostöö perearstiteenuse kättesaadavuse tagamiseks saarel.
- 5.5. Saareelanikele vajalike sotsiaalteenuste tagamine.
- 5.6. Eakate ühistegevuse võimaluste arendamine ja võimaluse piires tegevuse toetamine.
- 5.7. Lühiajalise lastehoiuteenuse võimaldamine suvekuudel Vormsi lasteaia lahtioleku ajal.

Eesmärk 6: Vormsil tuntakse ja väärtustatakse oma kultuuripärandit ning saarel on vilgas kultuurielu.

Ajalooline eestirootslaste ja ka varasem ning hilisem kultuuri- ja ajaloopärand on ainulaadne ja oma erilise kujunemisloo tõttu huvipakkuv külalistele lähemalt ja kaugemalt. Vormsilased hindavad ja väärtustavad oma kultuuripärandit, see on põimitud inimeste igapäevaellu ja kooliprogrammidesse. Vormsi seltsid ja MTÜ-d teevad koostöös vallavalitsusega ja kogukonnaga tööd kultuuripärandi tutvustamisel ja vahendamisel. Lisaks kultuuripärandile on saareelanikel ja külalistel võimalik osa saada paljudest kultuurisündmustest – kontsertidest, teatrietendustest ja filmilinastustest. Vormsi ei ole muuseumieksponaat, vaid elav ja arenev kultuuriruum.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Vormsil toimuvate kultuurisündmuste arv ja osalejate arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 6.1. Vormsile omaste vaimse kultuuripärandi nähtuste kandmine vaimse kultuuripärandi nimistusse. Vormsi kultuuri- ja loodusväärtuste kaardistamine ja arvele võtmine (arhitektuurselt miljööväärtuslike alade piiritlemine, miljööväärtuslike alade säilitamise tagamine), väärtuslike pärandkultuurimaastike taastamise ja hooldamise soodustamine, koostöös omanikega kultuurilooliste objektide tähistamine ja hooldamine (sh Vormsi kirik, kirikuaed ja kalmistu). Koostöös omanikega hävimisohus kultuuripärandi säilitamine.

- 6.2. Vormsi kultuuriajaloo uurimine ja kultuuriloo laialdane tutvustamine ning Olavipäeva traditsiooni jätkamine. Eestirootsi kultuurialane koostöö teiste omavalitsustega, eestirootsi kultuuri hoidmine ja tutvustamine.⁷
- 6.3. Koostöö Vormsi Talumuuseumiga, et laiendada ja uuendada ekspositsioone ning kohandada muuseum õpilastele koduloo ja tööskuste õpikeskkonnaks. Koostöös muuseumi ja kohaliku kogukonnaga leida võimalusi muuseumi baasil loomekeskuse asutamiseks, et laiendada kohalike kunstnike ning käsitöölise loomevõimalusi, tegutseda turismiattraksioonina ja tuua saarele kunstnikke mujalt Eestist ja välismaalt.
- 6.4. Kultuuritegevuse toetamine Vormsil (muusika, teater, rahvakultuur jm). Võimaluste loomine avalike ürituste korraldamiseks.
- 6.5. Suhete tihendamine endiste vormsilastega, sh eestirootsi kogukonnaga.
- 6.6. Rahvatervise edendamise ja tervislike eluviiside propageerimine, noortespordi toetamine. Staadion-jalgpalliväljaku väljaehitamise jätkamine, sportimisvõimaluste arendamine.

Eesmärk 7: Tugev kogukond toetub kaasavale juhtimisele ja omaalgatuse toetamisele.

Tugev saar eeldab tugevat, ühtehoidvat ja usaldavat kogukonda. Elujõulise kogukonna eelduseks on rahvastiku juurdekasv, aktiivne osavõtt valla tegevustest ning igakülgne omaalgatus ja selle toetamine. Vallas elavad ja saarel maad omavad inimesed omavad tihedat kontakti Vormsi kogukonnaga, nad on vallategemistest pidevalt informeeritud ja aktiivselt valmis omalt poolt panustama. Väike kogukond kannab hoolt selle eest, et otsuste langetamine oleks läbipaistev ning põhineks erinevatelt osapooltelt kogutud arvamustele.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Elanike arv, sh aastaringelt saarel elavate inimeste arv
- Laste ja noorte (kuni 26) osakaal elanikkonnast
- Kogukonna kaasamisürituste arv
- Elanike üldine rahulolu (vallaelanike rahuloluküsitlus)

⁷ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

- 7.1. Valla üldplaneeringu uuendamine. Ehitustegevusega seotud piirangute (sh muinsuskaitseliste piirangute) analüüsimine ja selgitamine kodanikele Suhtlemine saare maaomanikega, et hoida maaomanike kontakti saarega.
- 7.2. Infovahetuse tõhustamine ja kogukonna kaasamine, sh valla ajaleht, valla koduleht, vajadusel infotundide korraldamine. Valla õigusaktide eelnõude avalik arutelu saarerahvaga, regulaarsed vallarahva ühised arutelud ja mõttetalgud. Saare tulevikuvõimalusi käsitlevate „Vormsi 2030“ arutelukoosolekute regulaarne korraldamine. Koostöö tihendamine Vormsiga seotud eestirootslaste kogukonnaga.
- 7.3. Vormsi kodulehe sisuline edasiarendamine, informatsiooni kättesaadavaks tegemine kõikide teenuste kohta. Olulisema informatsiooni tõlkimine inglise keelde.
- 7.4. Kaasamise hea tava juurutamine. Rahulolu-uuringute läbiviimine, et selgitada saare avalike ja esmatähtsate teenuste parandamise ja arendamise võimalusi.
- 7.5. Seltsi- ja ühistegevuse toetamine (talgud, külapäevad, infoliikumise parendamine). Ühistegevuse elluviimiseks suunatud projektide rahastamise korra ajakohastamine valla eelarvest toetuse taotlemiseks.
- 7.6. Vallavolikogu liikmete ja vallaametnike pädevuste tõstmine.
- 7.7. Rahvusvahelistest projektides osalemisaktiivsuse suurendamine, Vormsi probleemide lahendamise tarvis valla eelarvelistele vahenditele kaasrahastuse hankimine, sh väikesaarte programmi ja Euroopa Liidu struktuurivahendite laialdane kaasamine. Koostöö tihendamine teiste väikesaarte juhtide ja spetsialistidega, vastastikku tegevustest õppimine.

6. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE

Arengukava on elav dokument. Arengukava seire toimub kord aastas ja selle käigus koostatakse ülevaade arengukava elluviimise senisest käigust, milles hinnatakse strateegia elluviimise edukust, täpsustatakse vajadusel strateegilisi eesmärke ja tegevusi ning investeeringute loetelu. Iga-aastaselt koostatakse nelja aasta tegevuskava ja seotakse see Vormsi valla eelarvestrateegiaga.

Lähtudes läbipaistvuse ja kaasatuse põhimõttest, korraldatakse vähemalt kord aastas arengukava hindamiseks ja täiendamiseks strateegiaseminar, mis on avatud kõikidele huvilistele ning kus arutatakse koos kogukonna esindajatega läbi valda puudutavad

võtmeküsimused ja võimalikud lahendused. Arengukava koostamine, seire ja kaasamine on korraldatud lähtudes Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest.

7. RISIKIJUHTIMINE

Peamised riskivaldkonnad	Riskide maandamise tegevused
Looduskeskkonnaga seotud riskid , sh reostusohu, looduskeskkonna hävinemine, jätkusuutmatu metsamajandamine.	1. Säätlik ja kestlik, Vormsi oludega ja eripäradega arvestav metsamajandamine, sh vajalike piirangute kehtestamine, elanikkonna teavitamine, vajalike uuringute läbiviimine keskkonnaseisundi hindamiseks. 2. Reostusele ja keskkonnoahtudele reageerimise võimekuse arendamine.
Demograafiliste muutustega seotud riskid , sh elanike arvu langus, valla tulubaasi vähenemine.	1. Eelduste loomine uute elanike saarele kolimiseks, sh lastega pered. Selleks vajalikud eluruumid, tööturg ja kaugtöövõimalused, lasteaed ja kool, avalikud teenused ja praamiühendused. 2. Kohalike elanike seas rahulolu-uuringute regulaarne läbiviimine, et ennetada saarelt lahkumisi. 3. Tihe kontakt saare maaomanike ja saare külastajatega, sh välisriikidest.
Majanduskeskkonnaga seotud riskid , sh tööpuuduse kasv, oskustööjõu puudus, üldise majanduskeskkonna halvenemine, turistide arvu vähenemine, transpordiühenduste halvenemine, internetiühenduse probleemid.	1. Koostöös teenusepakkujatega kiire ja stabiilse ülesaarelise internetiühenduse pakkumine. 2. Vallas tegutsevate ettevõtjate, sh turismiettevõtjate omavahelise koostöö soodustamine, klastritegevuste väljaarendamine, pakutavate teenuste ühisturundus, sh välisturgudel.
Hariduse- ja kultuurivaldkonnaga seotud riskid , sh õpilaste arvu langemine alla kriitilise piiri, distantsõppe võimaluste piiramine, kultuuripärandi hävinemine.	1. Regulaarsete arutelude läbiviimine kooli, lapsevanemate ja kogukonnavahel, ootuste kaardistamine, kooli tegevuste selgitamine laiemale avalikkusele. 2. Kuna valla oma õpilaste arv ei taga pikas perspektiivis kvaliteetse hariduse pakkumise võimekust, tuleb leida täiendavalt õpilasi mujalt Eestis, samal ajal tuleb distantsõppe korraldust selgitada Haridus- ja Teadusministeeriumile, et tagada riiklik toetus valitud meetodile. 3. Kultuuripärandi olukorra kaardistamine ja pidev seire, halvas või hävinemisohus oleva kultuuripärandi osas vajalike kaitsemeetmete rakendamine.

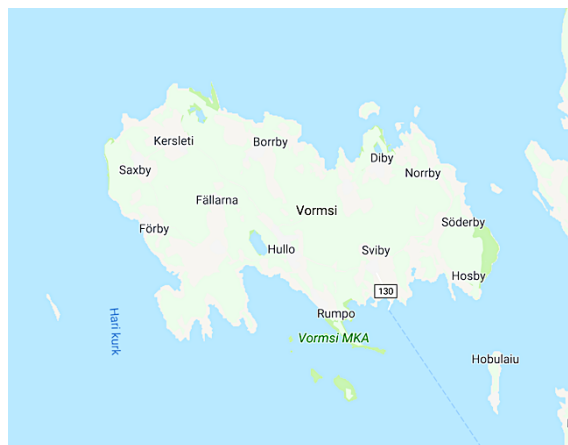
Avalike teenuste kättesaadavusega seotud riskid, sh pääste- ja esmaabi võimekuse tagamisega seotud riskid, perearsti kättesaadavus, eakate osakaalu kasvuga tulenevalt avalike teenuste osutamise riskid, turvalisusega ja ohutusega seotud riskid.	1. Päästevõimekuse, sh merepäästevõimekuse tagamine, osalemine päästealastel õppustel. 2. Koostöös teiste omavalitsustega optimaalsete lahenduste väljatöötamine sotsiaalhooldekande- ja tervishoiuteenuste pakkumiseks vajalikus mahus ja kvaliteedis.
Kogukonnaga ja usaldusega seotud riskid, sh koostöö puudlikkus valla ja kodanike vahel, konfliktidest tulenev mainekahju.	1. Vallajuhtimine on läbipaistev, otsustusprotsesside kohta jagatakse informatsiooni. 2. Korraldatakse regulaarselt valla arengukava uuendamise ja tegevuskavade ülevaatamiseks kaasamise kohtumisi „Vormsi 2030“, kõik ülevaated avalikustatakse valla kodulehel.

8. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS

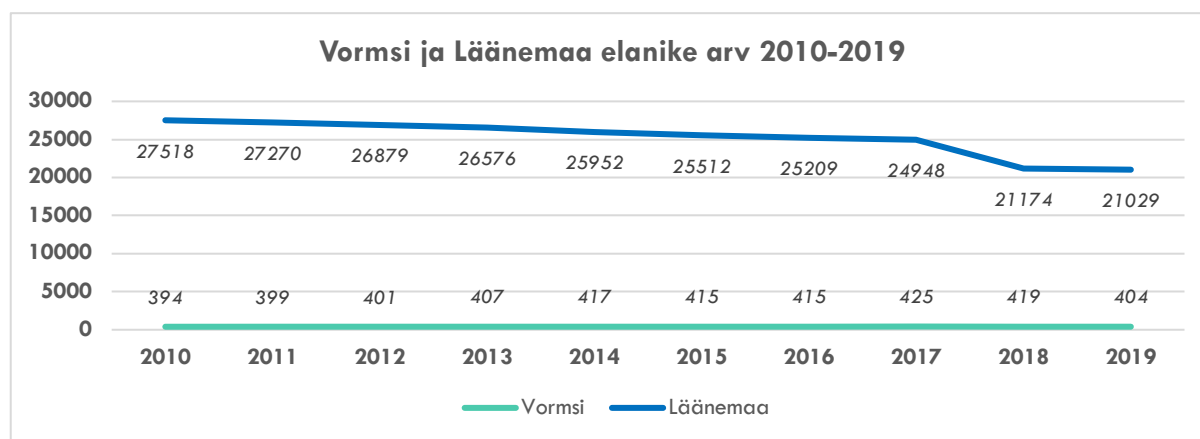
8.1. Põhiandmed

Vormsi vald paikneb Lääne-Eesti saarestikus Lääne maakonnas. Saare pindala on 93 m2. Vormsi on suuruselt neljas saar Eestis Saaremaa, Hiiumaa ja Muhu järel. Saar on välja venitatud ida-lääne suunas, suurim laius ulatub 16 ja pikkus 10 kilomeetrit. Saarel on 14 küla, millel on säilinud rootsipäraseid nimed.

Seisuga 01.01.2019 on Vormsi valla elanike arv 400 inimest. Viimase kümnendi jooksul on registreeritud vallaelanike arv enamasti püsinudki 400 inimese juures.

Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2019

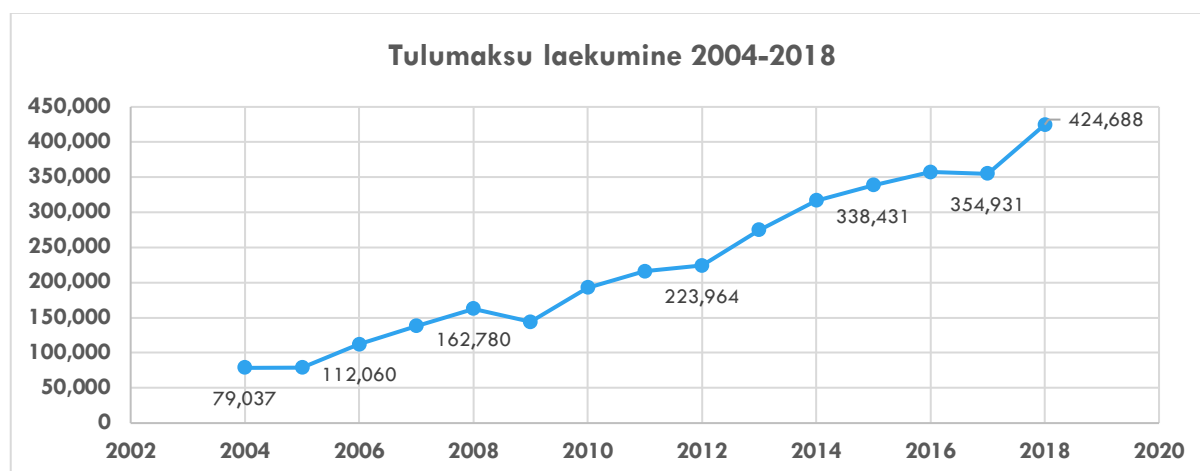

Allikas: Siseministeerium

Aastaringelt Vormsil elavaid inimesi on hinnanguliselt 200. Suvehooajal on saarel viibivate inimeste arv märkimisväärselt suurem. Vormsi valla territooriumil on keskmine rahvastiku tihedus 4,3 elanikku ruutkilomeetri kohta, mis on Lääne-Eesti väikesaarte võrdluses väikseim (Kihnu vallas on see näitaja 39,6 ja Ruhnu vallas 10,7 inimest ruutkilomeetri kohta).

Kui registreeritud elanike arv on püsinud samal tasemel, siis tulumaksu laekumine on viimaste aastate lõikes pidevalt tõusnud.

Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018

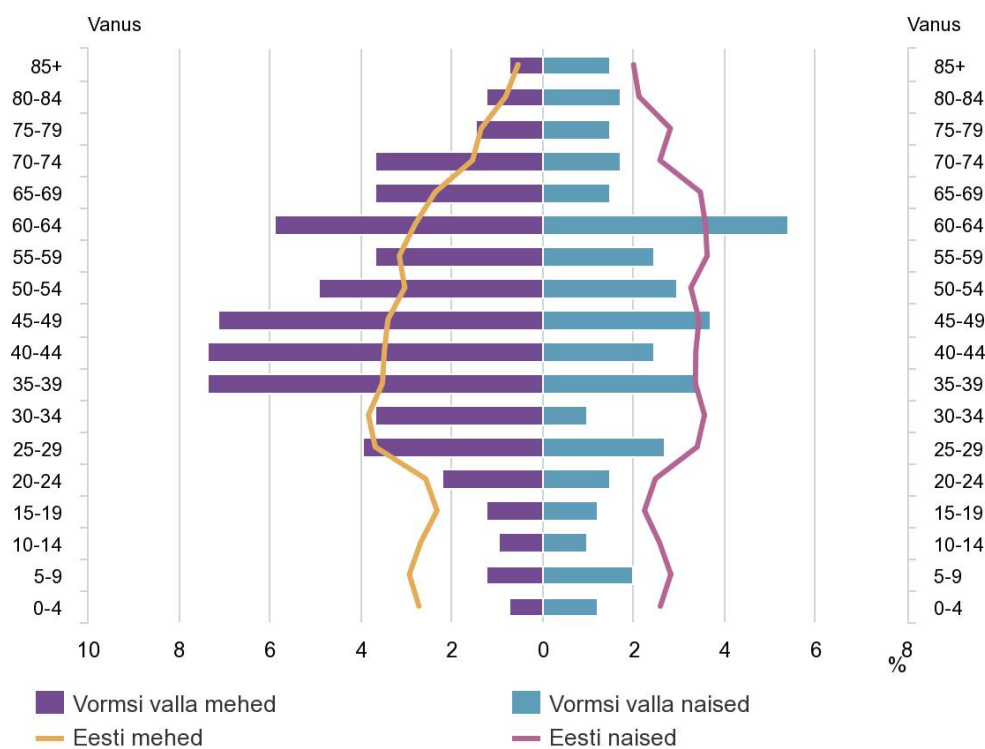

Allikas: Statistikaamet

Vormsi valla rahvastiku koosseisu iseloomustab rahvastikupüramiid. Allpool on püramiid toodud seisuga 01.01.2018 (kuva Statistikaameti piirkondlike andmete portaalist):

Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018

Vormsi valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018

Allikas: Statistikaamet

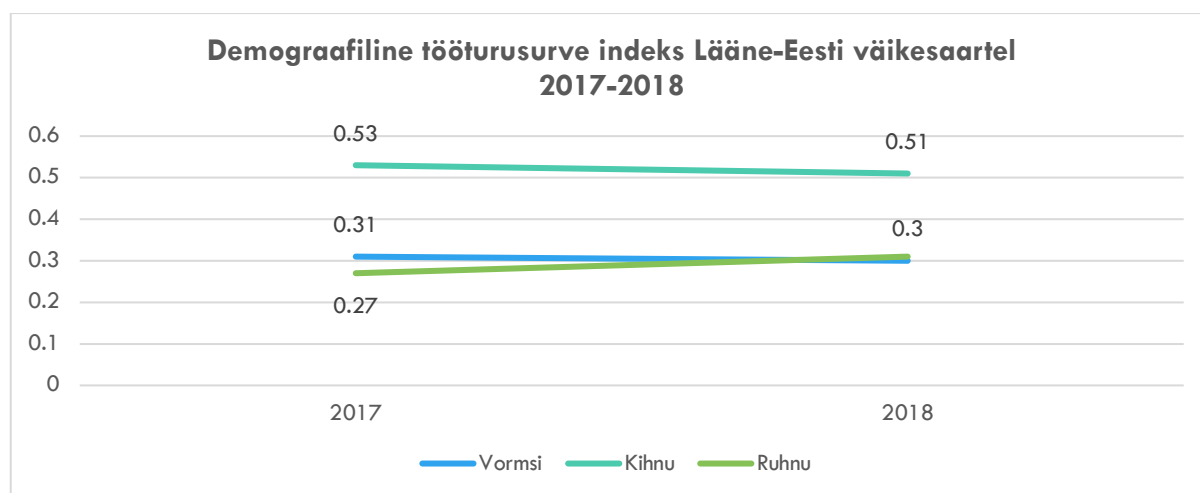
Demograafiline tööturusurve indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate (vanuses 5-14) ja sealt väljuvate põlvkondade (vanuses 55- 64) arvukuse vahekorda. Indeksi väärtuse langemine alla 1,0 viitab tööjõu puuduse ohule. Alates aastast 2011 on tööturusurve indeks Vormsi vallas püsinud 0,3 juures, mis näitab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalselt tööturule sisenejat.

Tabel 1: Rändesaldo Vormsi vallas

	Siseränne	Välisränne
2015	0	-1
2016	10	5
2017	-5	3

Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

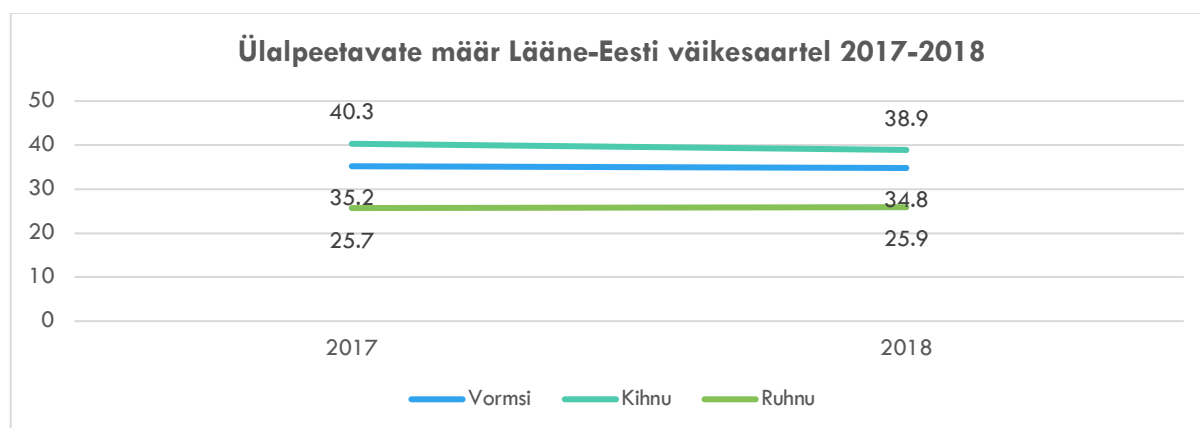
Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

Vanusstruktuuri muutumist kajastav ülalpeetavate määr iseloomustab mittetööealiste elanike arvu (vanuses 0-14 ja 65+) suhet tööealiste (vanus 15-64) arvukusse. Ülalpeetavate määr näitab, mitu mittetööealist inimest on 100 tööealise elaniku kohta - mida väiksem on see suhe, seda väiksem koormus on töötajatel.

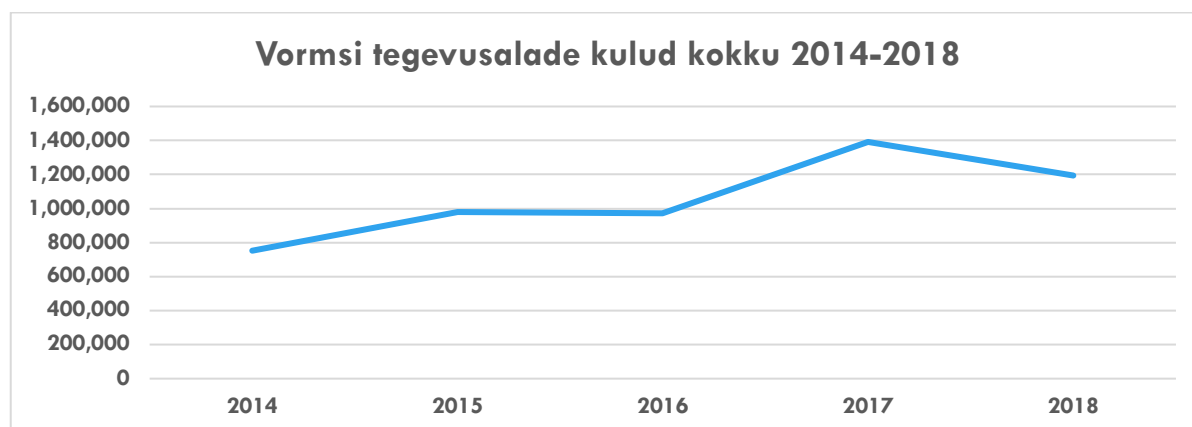
Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

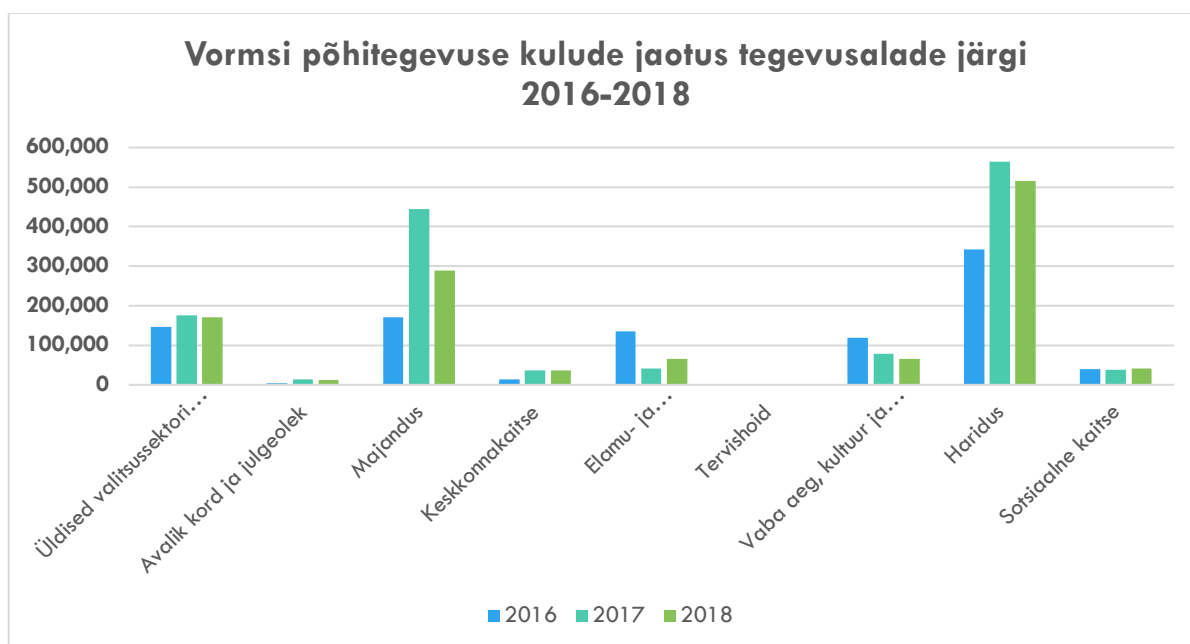
Vormsi valla finantsjuhtimine

Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018

Allikas: Riigi Teataja

Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018

Allikas: Riigi Teataja

8.2. Eesmärgivaldkond: looduskeskkond

Vormsi kuulub UNESCO võrgustikku kuuluvasse Lääne-Eesti biosfääri programmialasse. Biosfääri programmiala (BPA) tegutseb 1990. aastast ning alal on viis strateegilist eesmärki: (1) BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks; (2) looduslik mitmekesisus on säilitatud; (3) BPA on hoidnud ja eksponeerinud saarte kultuuripärandit; (4) BPA omab rohemajandust toetavat uuringu-, seire- ja koolitusprogrammi; (5) BPA eesmärkide saavutamisel toimib aktiivne koostöö. Lääne-Eesti saarte programmiala eesmärgiks on koostöös Saare-, Muhu-, Hiiumaa ja Vormsi kohalike omavalitsuste, arendajate ja elanikega toimida kestliku arengu pilootalana.⁸

Vormsi saare pindalast ligi 70% on kaetud metsaga, hooldatavad rohumaad moodustavad saare pindalast 14%. Rumpo, Saxby, Hosby, Diby, Kersleti, Hullo, Rälby ja Sviby külade maadel asub Vormsi maastikukaitseala. Maastikukaitseala maismaaosa moodustab Vormsi valla pindalast 8% (740 ha). Pool kaitseala maismaa pindalast on riigimaa ning pool eramaa. Maakasutust iseloomustavad näitajad:

Pindala kokku	9498 ha
Katastriüksuste pindala	9342,1 ha
Katastriüksuste arv	1954
Katastrisse kantud maa	98,4%
Maamaksumäär	2,5% maa maksustamise hinnast aastas

⁸ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-estti-biosfaari-programmiala>

Põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maksumäär	2% maa maksustamise hinnast aastas
---	------------------------------------

Looduslähedase eluviisiga seotud arutelud on viimastel aastatel tihenunud kõikjal Eestis ja maailmas, näiteks on tõusnud nõudlus mahetoodete jmt järele, mida toetab ka üldine jõukuse ning teadlikkuse kasv.

Tugevused:

- Vormsilased on teadlikud saare looduskeskkonna unikaalsusest ning on seadnud selle väärtustamise ja hoidmise kõikide kohaliku elu mõjutavate arendusplaanide eeltingimuseks.
- Vormsi valla pindalast on ligi 70% kaetud metsaga, lisaks on hooldatavate rohumaa all ligi 14% saarest.
- Haruldaste liikide ning kasvukohtade kaitseks on loodud maastikukaitseala, mis moodustab 8% valla pindalast. Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala kuuluvad Natura 2000 kaitsealade võrgustikku (Väinamere loodus- ja linnuala koosseisus). Lisaks kuulub Vormsi saar koos ümbritseva merealaga Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala koosseisu. Vormsi rannikule jääb kaks rahvusvahelise tähtsusega linnuala.

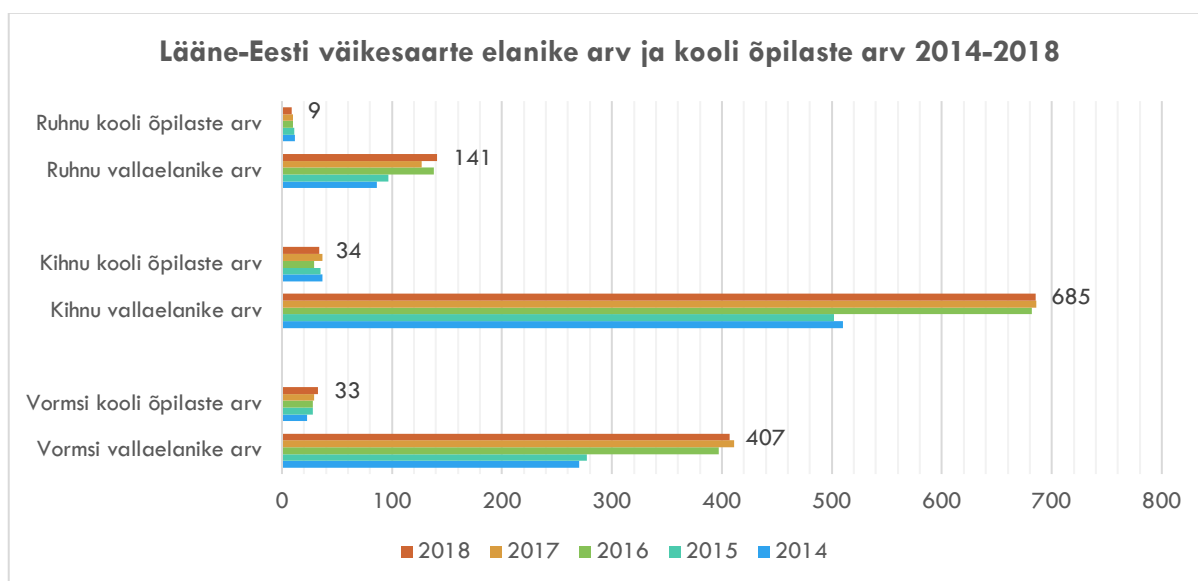
Nõrkused:

- Kohapealse puidu väärimisega tegeletakse vähe, näiteks suurem osa puidust veetakse saarelt välja.
- Pärandkoosluste, sh rannaniitude, puisniitude ja loopealsete osakaal väheneb, kuna loomade karjatamisega tegeletakse vähe. Kuna rannaniite ei hooldata piisavalt, tungib peale võrdlemisi liigivaene roostik, mis on rannaaladel ulatuslikult levinud.
- Valdav osa maaomanikest ei ela Vormsil (sh Rootsi kodanikud, kellele tagastati saarelt sõja tõttu lahkunud inimeste valdused). Seoses maade pärandamisega on side saarel asuvate kruntide ja nende omanike vahel veelgi vähenenud, hoogustunud on maade müük kokkuostjatele.
- Maaomand on killustunud. Kuna ümberkruntimist pole toimunud, on maa jagatud omanike vahel kitsaste siiludena.

8.3. Eesmärgivaldkond: haridus

Kogukonna igapäevaelus on olulisel kohal kohaliku Vormsi Lasteaed-Põhikooli tegevus. Vormsi hariduselu mõjutab otseselt saare püsielanike arv. Kuigi endiselt domineerib liikumine maapiirkondadest linnadesse, leidub inimesi, kes otsivad teadlikult elamisvõimalusi eraldatud ja rahulikumatel piirkondades. Väikesaarte elanike arvu ja kohalikus koolis õppivate õpilaste arvu suhte kujunemist aastatel 2014-2018 kirjeldab järgmine joonis:

Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018

Allikas: Statistikaamet

Tugevused:

- Kooli taseme hoidmisel ja õppetöö arendamisel kasutatakse distantsõppe kaudu tekkivaid võimalusi, mis on võimaldanud pakkuda jätkuvalt konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust, vaatamata kohalike õpilaste arvu langusele.
- Vormsi suudab pakkuda unikaalset, turvalist ja looduslähedast õpikeskkonda.
- 2018/19 õppeaasta alguses avati lastead-põhikooli juurdeehitus, mille valmimisega saab kasutada kaasaegseid riietus- ja duširuume koos garderoobi ning tualettidega.

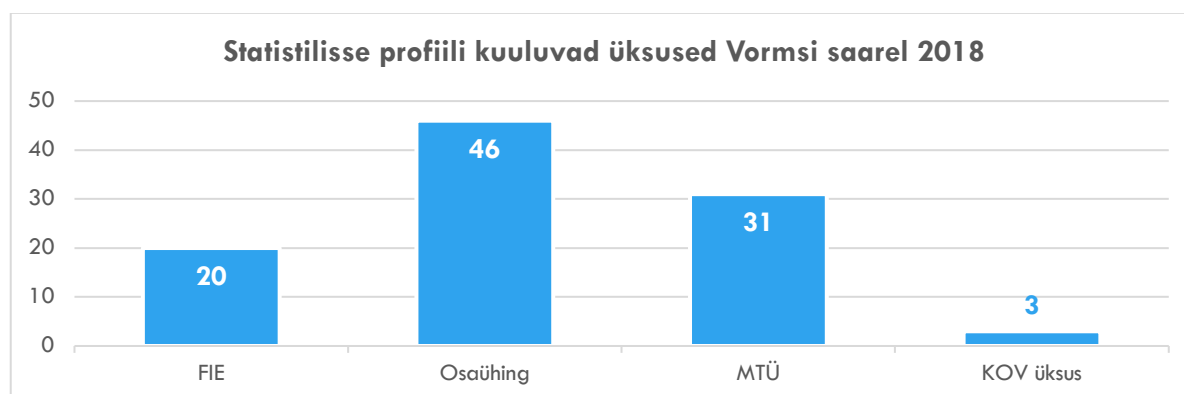
Nõrkused:

- Lastearv saarel on vähenenud, mistõttu on üha suurem surve hariduse jätkamiseks täiendavate õpilaste leidmiseks mujalt Eestist ja välismaalt.
- Saarele tööle asunud õpetajatele pole võimalik pakkuda elamispindasid jmt, mis muudaks kutse Vormsile atraktiivsemaks.
- Siseruumides toimuvaid sportimisvõimalusi pärsib sobivate ruumide vähesus või puudumine.
- Usaldus ja koostöö kooli ja kogukonna pole varasematel aastatel olnud väga heal tasemel.

8.4. Eesmärgivaldkond: ettevõtlus ja turism

Aastal 2017 oli palgatöötaja kuukeskmise brutotulu Eestis 1155 eurot, Vormsi vallas vahemikus 1156-1299 eurot, mis ei kajastu saarel igapäevaselt töötavate inimeste palganumbrites, kuid mille järgi on vald Eesti 20 jõukaima valla seas.

Graafik 9: Statistilisse profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018

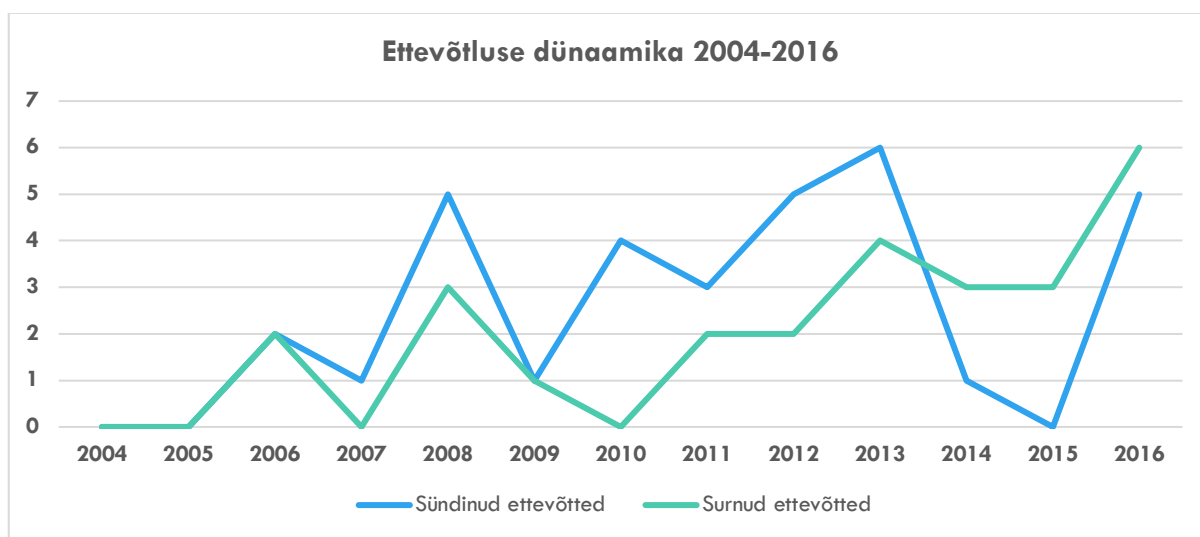
Allikas: Statistikaamet

Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016

Allikas: Statistikaamet

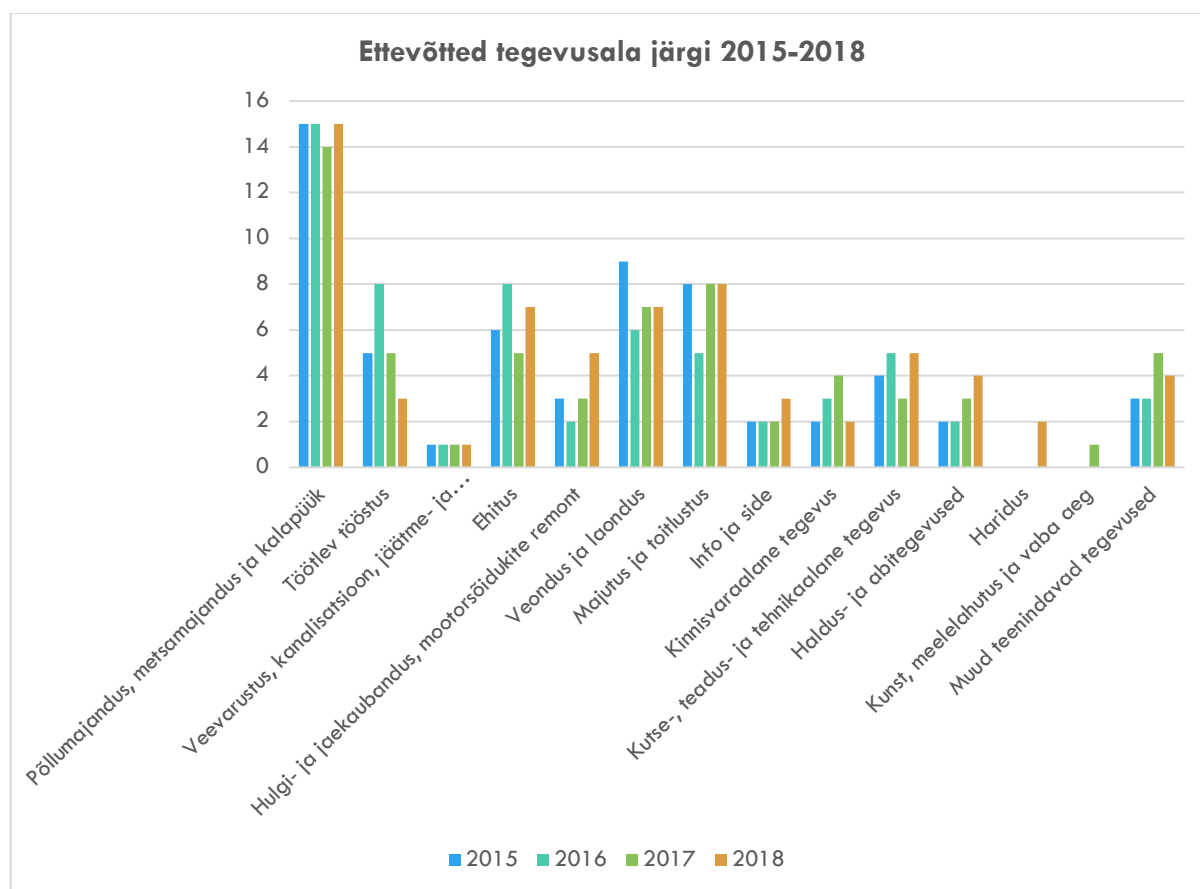
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016

Allikas: Statistikaamet

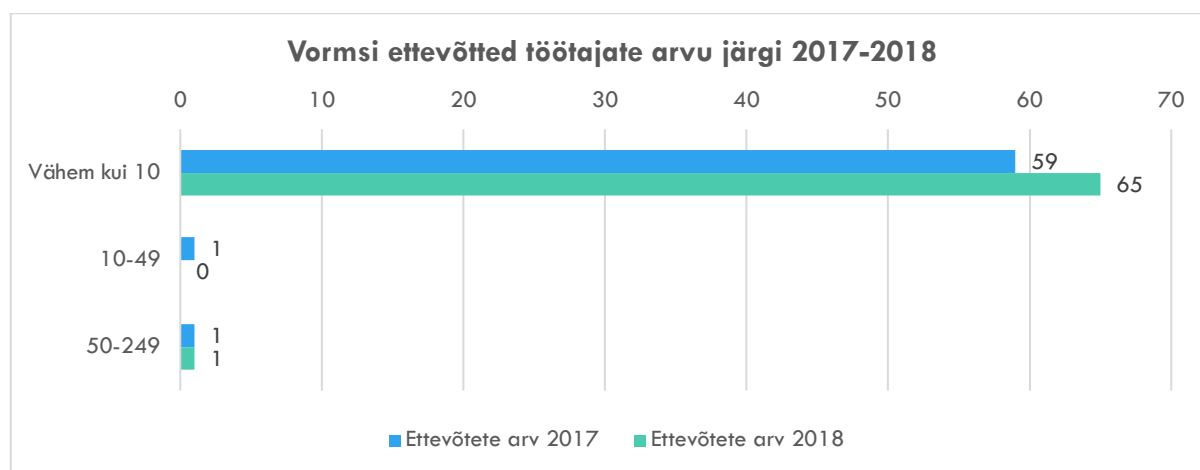
Vormsi vallas on domineerivateks tegevusaladeks turismimajandus (peamiselt majutusteenus), metsa ülestöötamine ja põllumajandus (põhiliselt loomapidamine). Maaharimisega tegeletakse oma tarbeks, kasumi tootmisest olulisem on oma vajadusteks põllumajandussaaduste tootmine. Töö on sageli osa elulaadist. Saarel on suund lihloomakasvatusele. Traditsiooniliselt on Vormsil tegeletud kalandusega, tänapäeval püütakse kala aga peamiselt enda tarbeks. Vormsil on aktiivselt tegutsev jahiselts, Vormsi jahipiirkonna suurus 2019. a on 8189 ha. Šaakalite paljunemist ohjamata on olemasoleva lambakasvatuse säilitaminegi väga küsitav, samuti mõjutab ulukite arvukus metsade taastamist ja põllumajandust.

Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018

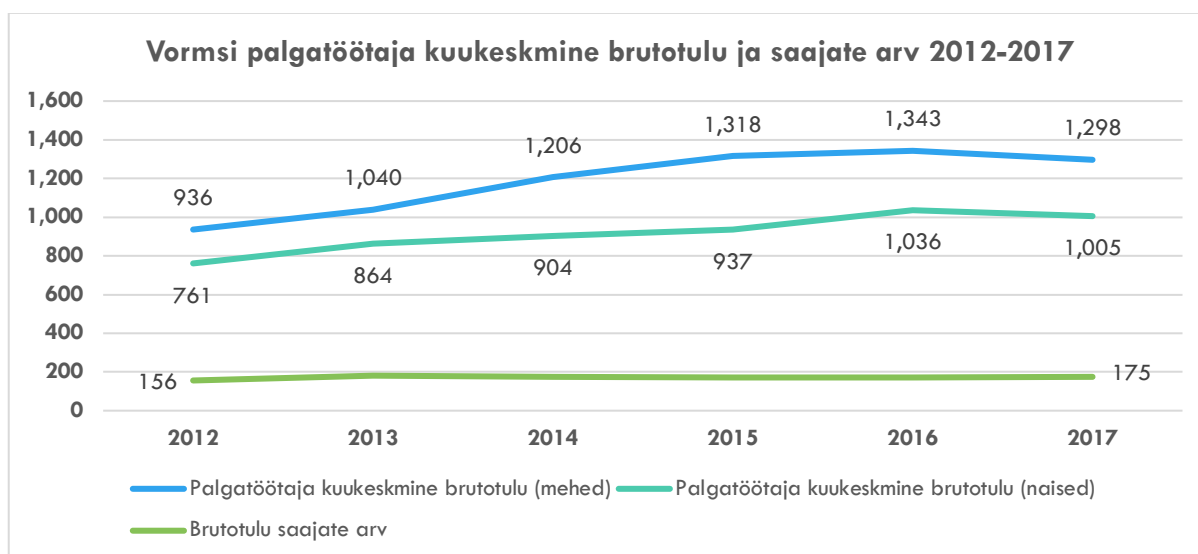
Allikas: Statistikaamet

Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018

Allikas: Statistikaamet

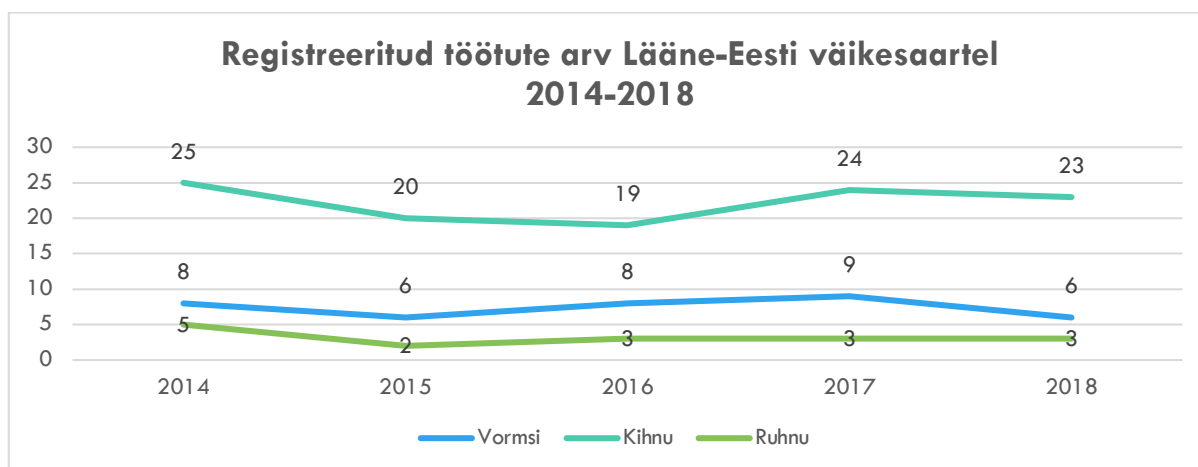
Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja saajate arv 2012-2017

Allikas: Statistikaamet

Vormsil registreeritud töötute arv on 2017. ja 2018. aasta võrdluses langenud:

Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018

Allikas: Statistikaamet

Lääne maakonnas oli 2018. aastal kokku 73 640 ööbimist majutusasutustes, neist 50 792 olid siseturistid (vrdl Hiiu maakonnas ööbimisi 22 997, Saare maakonnas 150 976 ja Pärnu maakonnas 390 554). 2018. aasta lõpus avaldatud andmete järgi jõudsid Eestis toimunud siseturistide ööbimised kuuendat aastat järjest ja välituristide ööbimised kolmandat aastat järjest uue rekordini (3,62 mln välituristide ööbimist, 2,09 mln siseturistide ööbimist). Turismivaldkonna kasvu toetavad enim siseturism ning Venemaalt pärit turistid. Arvuliselt enim vähenes turism Soomest.

Vormsil tegutseb 7 majutusasutust. Lisaks saab saarel telkida avalikul telkimisplatsil Svibys ja mõnel pool ka majutusasutuste juures. Veebileht www.vormsi.ee toob ära järgmised vaba aja veetmise võimalusi ja teenuseid:

Aktiivne puhkus	Kultuuripuhkus	Looduspuhkus
Giiditeenused	Vormsi talumuuseum	Vormsi rannad
Jalgrattalaenutus	Käsitöö tuba	Retked kivide ja rändrahnude juurde
Rolleri rent	Sepatööd	Allika matkarada
Bussi rent	Vormsi talharpajad	Prästvike järv ja allikad
Paadilaenutus	Vormsi savituba	
SUP laudade rent	Vormsi tuletornid	
Jalgrattamatkad	Rälby pukktuulik	
Seiklus UAZ-dega	Vormsi kirik	
Sõit hobuvankriga		
Meresõiduelamused ajalooliste puupaatidega		
Ekstreemsõit merel		

Tugevused:

- Vormsi pakub unikaalset keskkonda ettevõtjatele, kes väärtustavad looduslähedast ning saarelikku eluviisi.
- Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on tõusvas trendis. Enim ettevõtteid tegutseb põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügi, majutuse ja toitlustuse ning veonduse ja laonduse tegevusalal.
- Vormsi on põneva ajaloo ning kauni loodusega väikesaar, kus on mitmed olulised eeldused keskkonda väärtustava turismi arendamiseks.
- Saare suurus ja olemasolev teede võrk loovad hea eelduse kvaliteetsete (jalgratta)matkade jmt puhkuste korraldamiseks.
- Vormsi üldine kuvand toetab kohalikul kultuuripärandil ja traditsioonidel põhinevate toodete ja teenuste väljaarendamist.

Nõrkused:

- Ettevõtete vaheline koostöö on väga napp, klatri tüüpi koostööd ei arendata. Ettevõtluse arendamisel pole suudetud leida lahendust, mis looks juurde töökohti ning suurendaks nii saarel elavate inimeste arvu kui ka kohaliku ettevõtluse konkurentsivõimet.
- Tööjõu puudus.
- Demograafiline töötururisk indeks on madal (0,30), mis tähendab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturuga liitujat.
- Ettevõtluse arendamist pärsib elamispindade nappus.
- Puudub strateegiline koostöö turismiettevõtete vahel, turismivaldkonnaga seotud osapooled ei ole käivitunud turismiklastrit tegevuste koordineerimiseks ega ühisalgatuste käivitamiseks.
- Osa teenuseid ei toimi aastaringelt, mistõttu on turistide rahaline panus saare majandusse tagasihoidlik. Vormsi turismipakkumine on väga hooajaline.
- Majutuskohdade arv suvekuudel on vähene.

8.5. Eesmärgivaldkond: transpordiühendused

Tugevused:

- Vormsiga on tagatud regulaarne praamiühendus. Liini teenindab uus, 2015. a valminud parvlaev (200 reisijakohta, 22 sõiduauto kohta). Bussiliiklus on seotud praami sõiduplaaniga.
- Sviby sadam läbis hiljuti uuenduskuuri (sh rajati sadamahoone, paatide slipp, uuendati kaid, tehti teetöid).
- Hullos paikneb maakonna suuruselt teine lennuväli, mis on võimeline teenindama nii väikelennukeid kui ka hobilennukeid. Samuti on saarel olemas nõuetele vastav helikopteri maandumisplats.
- Vormsil on toimiv ühistransport.

Nõrkused:

- Vaatamata regulaarsele praamiühendusele ei vasta praamide väljumiste arv elanike soovidele, seda ennekõike suvehooajal, samuti ei ole praamide graafikud piisavalt paindlikud.
- Raskeveokite broneeringud koormavad praamiliiklust.
- Statistikaameti ühistranspordi kättesaadavuse uuringu põhjal⁹ ei ole Vormsi vallas ühistransport üle-eestiliste kriteeriumite järgi hästi kättesaadav (uuring käsitles bussi-, trammi- ja rongiliiklust).¹⁰

8.6. Eesmärgivaldkond: avalikud teenused

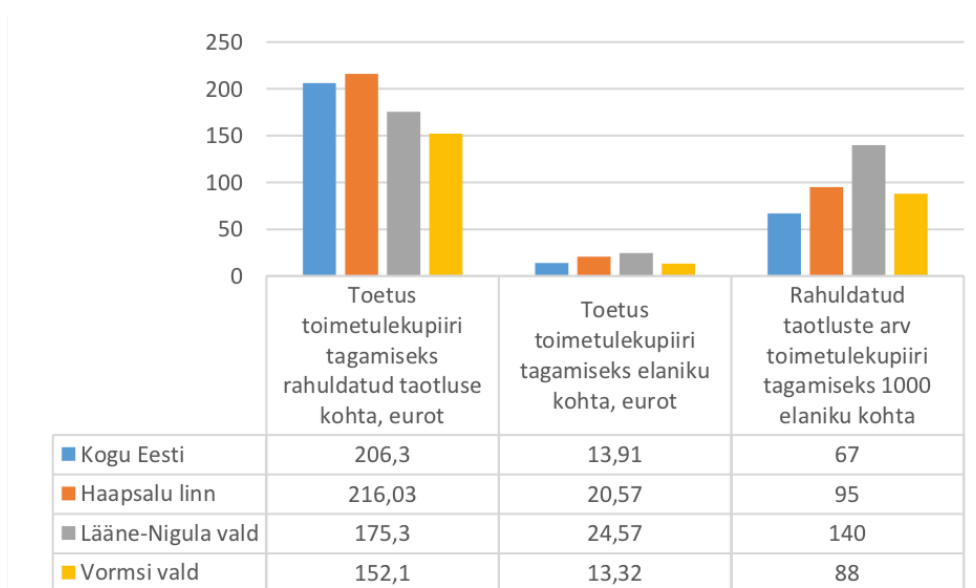
Teenuste pakkumine väikesaartel on pidevalt lahendamist nõudev probleem kogu maailmas. Lahendusi nähakse eeskätt infotehnoloogia teenuste arendamises, samuti turismi edendamises.

Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatakse kohalikule omavalitsusele kohustus osutada kümmet sotsiaalteenust – koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine ja võlanõustamisteenus. Vormsi vallavalitsus osa nendest teenustest igapäevaselt kohepeal ei osuta. Vajadusel tellitakse ja ostetakse teenused sisse mandrilt.

⁹ <https://blog.stat.ee/2018/12/11/kolmel-inimesel-neljast-on-uhistransport-hasti-kattesaadav-nii-linnas-kui-ka-maal/>

¹⁰ Heaks kättesaadavuseks hinnatakse olukorda, kus ühistransport väljub igal argipäeval inimese kodust kuni 1 km raadiuses vähemalt kolm korda päevas vahemikus 6.00–20.00. Kusjuures üks reisiridest peab väljuma vahemikus 6.00–9.00, mil suur osa inimestest läheb kooli ja tööle, teine reisiridest vahemikus 15.00–18.00, mil tullakse tagasi koju ning kolmas kas vahemikus 9.00–15.00 või 18.00–20.00.

Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018

Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia

Tugevused:

- Saarel on tagatud elutähtsad teenused, samuti teiste peamiste avalike teenuste kättesaadavus.
- Elu Vormsil on turvaline. Lääne-Eesti väikesaared on kuritegevuse statistika järgi üks Eesti turvalisemaid elupiirkondi. Vormsil paikneb kutseline päästekomando ning vabatahtlik Vormsi Merepääste Selts, perearsti keskus, erakorralise meditsiini brigaad.
- Perearstiteenuse pakkumine on igapäevaselt lahendatud arsti vastuvõtu ja pereõega teenusega.

Nõrkused:

- Aastaringselt elab Vormsil alla 200 inimese ning see seab teenuste arendamisele paratamatult piirid.
- Kuna saarel pole alaliselt kohal viibivat politseinikku või korrakaitseorganit, võib see mõjutada liikluskäitumist, aga ka avalikku korda ja turvalisust laiemalt suvehooajal.
- Vallal on piiratud võimalused pakkuda vajalikus mahu ja kvaliteedis sotsiaalhooldekande teenuseid, sh koduteenust ja väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust. Arvestades eakate inimeste osakaalu kogu elanikkonnast, muutub eakatele abivajajatele osutatavate teenuste pakkumine tulevikus veelgi olulisemaks.

8.7. Eesmärgivaldkond: kultuur

Statistikaameti andmetel osaleb kultuurielus 41% Lääne-Eesti elanikest, enim käiakse raamatukogus või külastatakse kontserte (vrld Lõuna-Eestis ja Põhja-Eestis on sama näitaja 43%, Tallinnas 42% ja Kirde-Eestis 30%).

Tugevused:

- Saarel on võimalus regulaarselt kultuurist osa saada nii osaleja kui ka publikuna. Rahvamajas toimuvad aastaringelt kontserdid, teatrietendused, filmilinastused jm üritused. Saarel tegutseb mitmeid käsitöömeistreid, kes müüvad oma loomingut edukalt ka külalistele.
- Renoveerimise on läbinud 14. sajandist pärinev ning erandliku arhitektuuriga Püha Olavi kirik ja 80-aastase ajaloo rahvamaja. Eraalgatuslikult tegutsevad muuseumid-
- Kiriku taaspühitsemise auks korraldatav Olavipäeva tähistamine on kujunenud tuntud ja oodatud mitmepäevaseks kultuuri- ja vaba aja ürituseks, mis toob kokku vormsilasi kõikjalt maailmast.
- Pärandkultuur on seotud tihedalt kooli õppekavaga, lapsed ja noored õpivad tundma saare kultuuri ja ajalugu.

Nõrkused:

- Puuduvad ühised kokkulepped, kuidas ja millises mahus sõja tõttu katkenud rannarootsi traditsioone saare arendamisel arvesse võetakse.
- Suurema nähtavuse ja majandusliku mõjuga kultuurisündmuste korraldamiseks toetavad teenused ei ole piisavad.
- Osa väärtuslikust pärandist ja ajaloolistest rajatistest on endiselt hävimisohus.
- Inimeste üldine teadlikkus saare ajaloost, kultuuripärandist ja traditsioonilisest elulaadist on väike, mis omakorda võib tuua kaasa unikaalsete objektide kadumise või hävinemise teadmatusest.

8.8. Eesmärgivaldkond: kogukond ja vallajuhtimine

Kodanikuühenduste arv Vormsil on 01.12.2018 seisuga 25 (allikas: Statistikaamet).

Kuigi haldusreformi elluviimise kaaluti ka teisi variante, on reformi tulemuseks Vormsi valla säilimine iseseisva üksusena (nn mereliste saarvaldade erandi rakendamine, sama ka nt Kihnu, Ruhnu ja Muhu vallas).

Tugevused:

- Pikemaajalise strateegia arutelud on Vormsi elanikud kokku toonud ning erinevatele arvamustele avatud formaatides on läbi arutatud kõik olulisemad saare arengut puudutavad teemad.
- Saarel tegutseb mitmeid aktiivseid kodanikuühendusi. Korraldatakse sündmusi ja viiakse ellu projekte.
- Vormsi volikogu istungitest toimub veebiülekanne ning need on valla kodulehel järelvaadatavad.

Nõrkused:

- Vormsi kogukonnal ei ole väga tihedat kontakti endiste vormsilastega, kuna kogukond ise on muutumises tulenevalt uue põlvkonna peale tulekuga, kelle sidemed saarega on nõrgad.
- Valla kodulehel on piiratud koguses informatsioon.

LISA 1: TEGEVUSKAVA

Kavandatavad investeeringud, tegevused ja ajakava aastateks 2019-2023

Tegevus	2019	2020	2021	2022	2023	Rahastaja
03200 Avalik kord ja julgeolek						
Tuletõrje veevõtukohtade rajamine ja renoveerimine	X	X	X	X	X	KOV, MTÜ-d, erasektor
Päästevõimekuse arendamine	X	X	X	X	X	MTÜ-d, Siseministeerium, KOV
Merepäästevõimekuse toetamine ja arendamine/elanikkonna turvalisuse arendamine	X	X	X	X	X	MTÜ-d, KOV, Siseministeerium
04210 Põllumajandus						
Kuivenduskraavide registrisse kandmine ja taastamine	X	X	X	X	X	Erasektor
Põllumajandusloomade tapapunkti ning põllumajandus- ja jahiloomade esmase töötluspunkti rajamine			X	X	X	Erasektor, MTÜ-d, LEADER
Nõuetele vastava loomsete jäätmete matmisplatsi projekteerimine ja rajamine			X	X	X	KOV, erasektor, MTÜ-d, KIK, LEADER
04410 Mineraalse toorme kaevandamine						
Mineraalse toorme kaevandamine	X	X	X	X	X	KOV, erasektor
04510 Maanteedtransport						
Valla teede remont ja ehitus, sealhulgas kraavitus	X	X	X	X	X	KOV
Jalgratta- ja loodusturismi teede arendamine			X	X	X	KOV, erasektor, KIK
Sviby-Hullo kergliiklustee rajamine				X	X	MATA
Liiklusohutuse suurendamiseks vajalike lahenduste arendamine		X	X	X	X	MATA
04520 Veetransport						
Väikesadamate ja lautrikohtade planeeringute lõpetamine	X	X				KOV
Lautrite renoveerimine		X	X	X	X	KIK, MTÜ-d
Rälby väikesadama arendamine		X	X	X	X	MTÜ-d, erasektor, LEADER, KOV
Väikesadamates pakutavate teenuste ja selleks vajaliku infrastruktuuri arendamine		X	X	X	X	erasektor
Saxby slipi planeerimine, projekteerimine, ehitamine ja päästekuuri taastamine	X	X	X	X	X	KOV, MTÜ-d
Sviby sadama II etapi ehitus	X	X	X	X	X	RAS
Sviby sadama III etapi ehitus			X	X	X	RAS

Sviby sadama teise rambi väljaehitamine, reisijatele ohutu liikumistee märgistamine, sadamahoone kasutuselevõtt koos piletimüügiga.		X	X	X	X	RAS
04600 Side						
Vormsi internetivõrgu arendus, sh ELASA kiire ja stabiilse internetiühenduse tagamine kogu saarel	X	X	X	X	X	KOV, EAS, LEADER, erasektor
04740 Üldmajanduslikud arendusprojektid						
Üldplaneeringu teemaplaneeringu koostamise lõpetamine ning kokkulepete saavutamine maakasutuse põhimõtetes	X	X				KOV
Valla üldplaneeringu ülevaatamine	X	X	X	X	X	KOV
Vormsi kaubamärgi rakendamine			X	X	X	KOV, MTÜ-d, erasektor
Vormsi kui loodusturismi sihtkoha turundamine ja üldine mainekujundus	X	X	X	X	X	SAL
Turismi infrastruktuuri parendamine	X	X	X	X	X	
Tervisekaitse nõuetele vastava tunnustatud ühisköögi planeerimine, projekteerimine ja rajamine (Vormsi tootearenduskeskus)			X	X		KOV, MTÜ-d, erasektor, EAS, LEADER
Ettevõtlusala korrastamine ja infrastruktuuri rajamine Hullo			X	X		KOV, MTÜ-d, erasektor
Väikelennukite lennuvälja infrastruktuuri projekteerimine ja väljaarendamine		X	X			Erasektor
Lennuvälja ja helikopteriplatsi korrashoid ja juurdepääsuteede rajamine		X	X	X	X	KOV, erasektor, MTÜ
Sviby rekreatsiooniala detailplaneeringu koostamine			X	X		KOV, MTÜ-d, erasektor, LAK, EAS
Saare külastajale suunatud avaliku WC väljaehitamine Hullo		X				KOV, LEADER
Hullo katlamaja remont			X	X	X	KOV, KIK
Koostootmisjaama projekteerimine			X	X		KOV, erasektor
Koostootmisjaama ehitamine Hullo					X	KOV, erasektor, EAS, KIK
Kohaliku soojamajanduse ja energiavarustatuse süsteemi täiustamine ja energiasäästu rakenduste laialdane kasutamine.			X	X	X	erasektor
05100 Jäätmekäitlus						
Jäätmete taaskasutus süsteemi käivitamine ja Prügi sorteerimise ja taaskasutuse stimuleerimine (teavitustöö)		X	X	X	X	KOV, KIK
06100 Elamumajanduse arendamine						
Sireli talu ehitamine munitsipaalaluruumideks	X	X	X			KOV, EAS

Munitsipaaleluruumide projekteerimine ja ehitamine				X		KOV
Manööverpindade ehitamine	X					KOV
06300 Veevarustus						
Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni edasiarendamine Hullo	X	X	X	X	X	KOV, Haapsalu Veevärk AS
066052 Kalmistud						
Vormsi kirikuaia ja surnuaia korrastamine ja vanade aedade taastamine		X	X	X	X	KOV, EELK Vormsi Püha Olavi kogudus
59°00'00" tähistamine Vabadussõja monumendi läheduses			X			KOV, MTÜ-d, EELK Vormsi Püha Olavi kogudus
08207 Muinsuskaitse						
Suuremõisa pargi rekonstrueerimise I etapp ja projekt Vormsi kadunud vaated				X		KOV, erasektor, LEADER
Suuremõisa pargi rekonstrueerimise II etapp					X	KOV, erasektor, LEADER
Sviby talumuuseumi väljaarendamine Vormsi pärimuskultuuri keskuseks		X	X	X	X	KOV, erasektor, LEADER, Eesti Kultuurkapital
Vene Õigeusu kiriku varemete konserveerimine				X	X	EAÕK, KOV, erasektor, MTÜ-d
09212 Kool						
Koolimaja I korruse elektri ja valgustite ehitus			X			KOV
Koolimaja spordiväljaku rajamine	X	X	X	X	X	KOV, EAS, erasektor
Mänguväljakute arendamine			X	X	X	
UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös teiste programmialasse kuuluvate omavalitsustega		X	X	X	X	KOV, Keskkonnaamet, KIK
Rohustikku kasvanud rannaalade korrastamine		X	X	X	X	Erasektor
Kalade kudealade taastamise toetamine		X	X	X	X	KIK, MTÜ-d
Vormsi loomekeskuse-kunstiresidentuuri rajamine		X	X	X	X	KOV, erasektor, MTÜ-d
Matkaradade, telkimis- ja laagrikohtade rajamine ja hooldamine		X	X	X	X	Erasektor
Avalike randade korrastamine ja avalike ujumiskohtade infrastruktuuri rajamine	X	X	X	X	X	KOV